

SEKUNDARNE ANALIZE PODATAKA DOBIJENIH KROZ ISTRAŽIVANJE ANKETA O PRIHODIMA I USLOVIMA ŽIVOTA (SILC)

Program podrške razvoju istraživačkih
kadrova iz oblasti društvenih nauka

IZRAČUNAVANJE INDIKATORA „ZAMKE NEZAPOSLENOSTI“

Aleksandra Anić i Gorana Krstić

VLADA
REPUBLIKE
SRBIJE

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Empowered lives.
Resilient nations.

Sekundarne analize podataka dobijenih kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života (SILC)

Program podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka

IZRAČUNAVANJE INDIKATORA „ZAMKE NEZAPOSLENOSTI“

Autorke:

Aleksandra Anić

Gorana Krstić

Izdavači:

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlada Republike Srbije i

Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Recenzent:

Biljana Mladenović

Dizajn i priprema:

Violeta Đokić

VLADA
REPUBLIKE
SRBIJE

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE
SMANJENJE SIROMAŠTVA

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

PODRŠKA: Izrada publikacije omogućena je sredstvima Švajcarske agencije za razvoj i saradnju u okviru projekta „Podrška unapređenju procesa socijalnog uključivanja u Republici Srbiji“.

NAPOMENA: Ova publikacija ne predstavlja zvaničan stav Vlade Republike Srbije. Isključivu odgovornost za sadržaj i informacije koje se nalaze u publikaciji snose autori/ke teksta. Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Stavovi izneti u ovoj publikaciji pripadaju autorima/kama i ne predstavljaju nužno stavove Ujedinjenih nacija, odnosno UNDP-a ili država članica.

Poštovani/a,

Pred vama je jedna od 11 analiza koje su nastale u okviru Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka koji je, u skladu sa višegodišnjom praksom, inicirao Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, i sproveo u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj.

Ovaj ciklus Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka bio je usmeren na sekundarne analize podataka dobijene kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života – SILC. Programom su podržana i detaljnija istraživanja Ankete o potrošnji domaćinstava i Ankete o radnoj snazi, kao i korišćenje administrativnih izvora podataka, sa ciljem sveobuhvatnijeg i celovitijeg razumevanja tematike i formulisanja efikasnijih javnih politika.

Opšti cilj Programa bio je dublje razumevanje faktora koji utiču na siromaštvo, socijalnu isključenost, materijalnu deprivaciju, rizik siromaštva, nejednakost, pristup tržištu rada i druge aspekte važne za kvalitet života pojedinaca i porodica u Republici Srbiji. Program je usmeren na podizanje kapaciteta istraživača/ica na početku karijere za realizaciju komplementarnih/sekundarnih istraživanja u onim oblastima koje nisu istraživane, a koje su od velike važnosti za formulisanje efikasnih javnih politika u ovim segmentima.

Programom se ovakvim pristupom odgovorilo ne samo na zahteve za dodatnim dubinskim istraživanjima fenomena siromaštva i uslova života u zemlji, već doprinelo i kreiranju predloga politika zasnovanih na podacima.

Program je podržao 19 istraživača/ica na početku karijere¹ kojima je bila obezbeđena kontinuirana mentorska podrška ukupno sedam mentora², kao i podrška Republičkog zavoda za statistiku i podrška nezavisnog statističara.

Za uspešno sprovođenje Programa veliku zahvalnost dugujemo kolegama i koleginicama iz Republičkog zavoda za statistiku, kako na stručnim savetima i podršci, tako i na ustupanju podataka iz relevantnih anketa kojima Republički zavod za statistiku raspolaže.

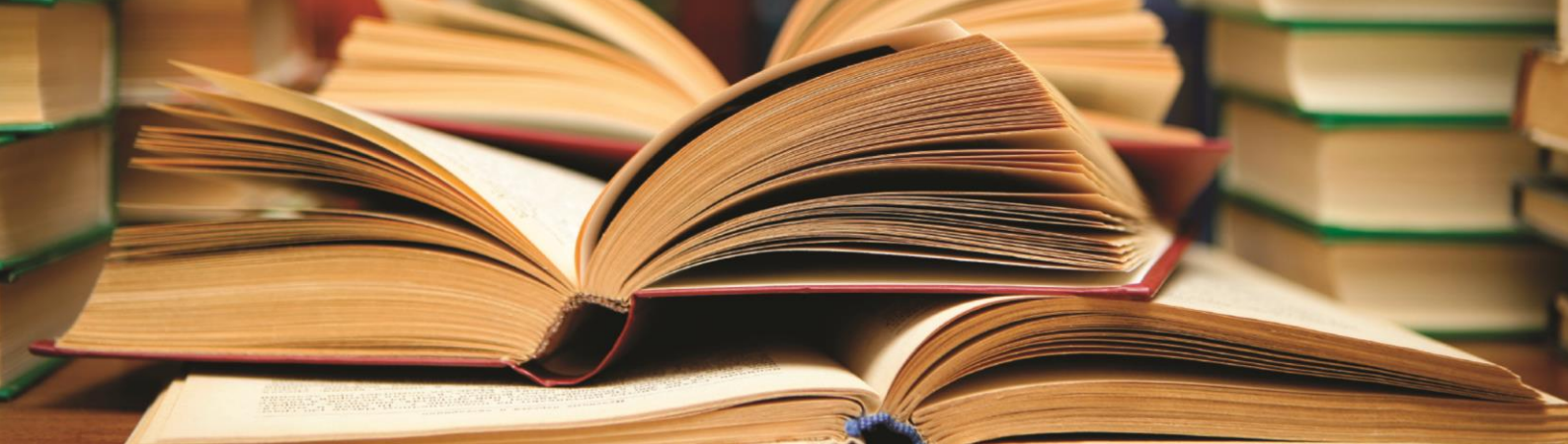
Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije i Program Ujedinjenih nacija za razvoj vas pozivaju na korišćenje predstavljenih podataka u vašem daljem radu, kao i na promociju nalaza i preporuka, sa nadom da ćemo time podstaći efikasnije unapređenje javnih politika i doprineti stvaranju inkluzivnijeg i pravednijeg društva.

Steliana Nedera, zamenica
stalne predstavnice
Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Ivan Sekulović, menadžer
Tim za socijalno uključivanje i smanjenje
siromaštva Vlade Republike Srbije

¹ Aleksandra Anić, Aleksandra Vukmirović, Sanja Vujackov, Kaja Damnjanović, Maja Jandrić, Marko Milenković, Tatjana Milić, Natalija Mirić, Miloš Mojsilović, Ivana Savić, Dragan Stanojević, Ivana Stjelja, Jelena Stojilković Gnjatović, Svetozar Tanasković, Marko Tomašević Marijana Pantić, Dragana Paunović Radulović, Lenka Petrović i Mateja Petrušević

² Mentori koji su u ovom procesu pružili podršku izradi istraživanja su Devedžić Mirjana, Žarković Rakić Jelena, Krstić Gorana, Matković Gordana, Milić Branislav, Nojković Aleksandra i Stanić Katarina.

IZRAČUNAVANJE INDIKATORA „ZAMKE NEZAPOSLENOSTI“

Kolika je minimalna neto zarada za koju bi
nezaposleni u Srbiji prihvatili zaposlenje?

Aleksandra Anić i Gorana Krstić

Aleksandra Anić. Asistent na predmetu Ekonomska statistika, Ekonomski fakultet u Beogradu.
aleksandraanic@ekof.bg.ac.rs

Gorana Krstić. Vanredni profesor na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu.
gkrstic@ekof.bg.ac.rs

Izračunavanje indikatora „zamke nezaposlenosti“

Aleksandra Anić i Gorana Krstić

Analiza *Izračunavanje indikatora "zamke nezaposlenosti"* jedna je od 11 sekundarnih analiza koje su kreirane u okviru **Programa podrške razvoju istraživačkih kadrova iz oblasti društvenih nauka – sekundarne analize podataka dobijenih kroz istraživanje Anketa o prihodima i uslovima života – SILC**. Sprovođenje Programa inicirao je i podržao Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije (SIPRU), uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), a u saradnji sa Republičkim zavodom za statistiku (RZS). Republika Srbija sprovodi istraživanje *SILC* od 2013. godine, čime se pridružuje članicama Evropske unije (EU) u praćenju životnog standarda, socijalne uključenosti i nejednakosti. Analizom mikropodataka iz *SILC*-a kao primarnom analitičkom izvoru, kroz 11 sekundarnih analiza daje se doprinos unapređenju procesa donošenja relevantnih politika socijalnog uključivanja, zasnovanih na podacima. Više informacija o samom Programu i kreiranim analizama možete pronaći na internet stranici Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije www.socijalnoukljucivanje.rs.

Ova analiza se bavi izračunavanjem zamke nezaposlenosti za Srbiju. Zamka nezaposlenosti je indikator koji pokazuje neto dobit pojedinca, odnosno domaćinstva, prilikom tranzicije iz nezaposlenosti u zaposlenost, odnosno pokazuje minimalnu neto zaradu za koju bi nezaposlene osobe u Srbiji prihvatile zaposlenje.

Zamka nezaposlenosti se računa posmatrajući sva domaćinstva u kojima postoji nezaposleno lice (bez obzira na strukturu tog domaćinstva) u odnosu na tzv. rezervacionu zaradu, tj. zaradu za koju je pojedinac spreman da radi ukoliko bi mu posao bio ponuđen u narednom mesecu. Za potrebe ovog istraživanja posmatra se tranzicija pojedinca iz statusa nezaposlenosti u status zaposlenosti, za određeni dodatni procenat prosečne zarade.

OBRAZLOŽENJE METODOLOGIJE

Prilikom izračunavanja zamke nezaposlenosti u analizi se koristi modifikovana metodologiju OECD-a, uz dodatno korišćenje podataka iz *SILC* ankete iz 2013. godine, kako bi se dobila realnija slika za Srbiju. Dоследna OECD metodologija se zasniva na pretpostavci da nezaposleno lice prima naknadu za nezaposlenost, a s obzirom na to da većina nezaposlenih lica (njih 92%) u Srbiji ne prima naknadu za nezaposlenost u Srbiji, metodologija je prilagođena kako bi se dobili realniji podaci. Ova izmena je uticala na to da nalazi analize nisu direktno uporedivi sa podacima OECD-a za druge zemlje.

Da bi se zamka nezaposlenosti izračunala za Srbiju na uzorku koji pokriva *SILC* anketa neophodno je bilo postaviti nekoliko pretpostavki. Prva pretpostavka je da će nezaposleno lice raditi za određeni procenat prosečne zarade. Sa rastom prosečne zarade trebalo bi da raste i neto dobit koju domaćinstvo ima za tranziciju u zaposlenost. Ovo povećanje nije *pravolinijsko* zbog toga što sa rastom zarade pojedinac plaća i veće poreze, a često i gubi pravo na razne oblike socijalne pomoći. Dodatno, domaćinstva sa decom i bez dece imaju drugačije podsticaje prilikom traženja posla, odnosno roditelji sa decom, osim novca, sagledavaju i druge stavke koje se tiču usluga brige o deci.

Prema korišćenoj metodologiji, prihodi u naturi se ne uzimaju u obzir, već se posmatraju samo prihodi u novcu. Socijalna davanja i naknade koja ulaze u obračun prihoda su: naknada za slučaj nezaposlenosti, novčana socijalna pomoć, pomoć porodicama sa decom, kao i samohranim roditeljima, subvencije za grejanje i druge komunalne usluge. Ne uzimaju se u obzir sledeći prihodi: primanja na osnovu starosti, po osnovu prevremenog penzionisanja, po osnovu invaliditeta, bolesti, kao i primanja po osnovu povreda na radu, primanja na osnovu aktivnih mera na tržištu rada, otpremnine, primanja nezaposlenih koji su otpušteni kao tehnološki višak. Takođe, sva primanja jednokratnog tipa se ne uračunavaju u ukupne prihode, jer se smatra da ne utiču na ponašanje pojedinaca.

Ukupni rezultati uzimaju u obzir zamku nezaposlenosti na nivou svakog domaćinstva u okviru repre-

zentativnog uzorka lica/domaćinstava u SILC anketi. Rezultati analize uzimaju u obzir sledeće faktore: iznos najmanje neto zarade za koju bi nezaposleno lice pristalo da radi (rezervaciona zarada), iznos ukupne sume socijalne pomoći koje domaćinstvo ostvaruje, iznos ukupnog raspoloživog dohotka domaćinstva, kao i podatak o tome da li će domaćinstvo i dalje ostvarivati pravo na različite oblike socijalne pomoći ukoliko se lice zaposli, i ako hoće, koliko bi iznosio novi iznos socijalne pomoći.

REZULTATI ANALIZE

Rezervaciona neto zarada, odnosno najmanja neto zarada za koju bi nezaposleno lice u Srbiji pristalo da radi iznosi u proseku 27.539 RSD mesečno, odnosno 63% prosečne neto zarade¹

Rezervaciona zarada je u proseku veća za muškarce, što znači da bi nezaposleni muškarci pristali da rade za veći iznos nego nezaposlene žene – 30.159 RSD za muškarce i 25.822 RSD za žene. Posmatrano prema starosti, prosečna rezervaciona zarada raste do 35 godine, a opada nakon 50².

Očekivano, sa rastom obrazovnog nivoa, raste i rezervaciona zarada za koju bi nezaposleno lice pristalo da radi. Ipak, nalazi pokazuju da je čak i kod nezaposlenih lica koji imaju najviši nivo obrazovanja rezervaciona neto zarada manja od prosečne zarade u Srbiji. Sledeća tabela prikazuje prosečnu rezervacionu neto zaradu za koju bi nezaposleno lice pristalo da radi u narednom mesecu u odnosu na stečeni nivo obrazovanja.

Stečeni nivo obrazovanja	Rezervaciona neto zarada, RSD
Opšta populacija	27.539
Bez škole i nepotpuna osnovna škola	21.817
Osnovna škola (8 razreda)	23.435
Srednja škola u trajanju do tri godine	26.259
Četvorogodišnja srednja škola	28.834
Viša škola, prvi stepen fakulteta, specijalizacija posle srednje škole	32.305
Visoko obrazovanje, doktorske studije	36.908

Izvor: *Obračun autora na osnovu podataka SILC ankete*

¹ koja je u 2013. godini u Srbiji iznosila 43.932 RSD.

² Slični nalazi postoje i za Veliku Britaniju. Prema podacima Britanske panel ankete domaćinstava, muškarci, obrazovaniji i starija lica imaju veću rezervacionu zaradu (Brown and Taylor, 2009).

Najveći broj nezaposlenih lica u Srbiji ima podsticaja da se zaposli, jer tranzicijom u status zaposlenosti ostvaruju neto dobit.

Indikator zamka nezaposlenosti pokazuje kolika je neto dobit pojedinca/domaćinstva prilikom tranzicije iz nezaposlenosti u zaposlenost za određeni iznos rezervacione zarade. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti za Srbiju u 2013. godini iznosi 31%, što znači da prosečna neto dobit od zaposlenja iznosi 69% rezervacione bruto zarade³. Nema velikih razlika u minimalnoj i maksimalnoj prosečnoj vrednosti zamke nezaposlenosti prema tipu domaćinstva (razlika je oko 5 procentnih poena), a gotovo nikakve razlike nema ni u prosečnoj vrednosti zamke zaposlenosti prema polu (31,26% za muškarce i 31,22% za žene).

Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti se ne razlikuje značajno prema nivou obrazovanja, iako je najveća za nezaposlena lica bez škole i sa nepotpunom osnovnom školom (38%), što znači da prilikom tranzicije u zaposlenost za rezervacionu zaradu, dobit koju će ostvariti iznosi 62% odgovarajuće bruto zarade. Prosečna vrednost indikatora iznosi 30% za lica sa završenom četvorogodišnjom srednjom školom, višom školom, kao i za visoko obrazovanje.

Za najveći broj nezaposlenih lica (njih 88,1%) zamka nezaposlenosti ima vrednost manju ili jednaku 50%. To znači da je za najveći broj lica neto korist od zaposlenja veća ili jednaka 50% bruto zarade, za koju bi lice pristalo da radi. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti za lica čija domaćinstva primaju DD i NSP je takođe značajno veća od proseka (iznosi 56%).

Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti iznosi 70% ukoliko lice prima naknadu za nezaposlenost, što je skoro 40 procentnih poena veće u odnosu na prosek, ali je to i dalje ispod granične vrednosti od 100%. Ipak, treba imati u vidu da podaci iz SILC-a ukazuju da samo 8% nezaposlenih lica u Srbiji prima naknadu za nezaposlenost, što znači da se radi o malom broju lica/domaćinstava.

Relativno nisku vrednost zamke nezaposlenosti možemo objasniti potcenjenošću iznosa novčane socijalne pomoći i dečijeg dodatka u SILC-u u odnosu na administrativne podatke, a osim toga i niskom obuhvatnošću novčane socijalne pomoći (Žarković-Rakić, J. *et al*, 2015). Relativno nisku vrednost zamke nezaposlenosti možemo objasniti i činjenicom da ova analiza

³ Vrednost preko 100 implicira da je neto prihod pojedinca u statusu zaposlenosti manji nego u statusu nezaposlenosti, tj. da pojedinac nema dovoljno podsticaja da pređe u status zaposlenosti.

koristi podatke o rezervacionoj zaradi, a ne o očekivanoj zaradi, kao što je to slučaj kod OECD-a.

Nizak nivo zamke nezaposlenosti u Srbiji sugerise da *sistem socijalne zaštite u Srbiji (novčana socijalna pomoć i dečiji dodatak) nije destimulativan, jer je ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada se lice zaposli veći od ukupnog raspoloživog dohotka domaćinstva kada je lice nezaposleno za datu rezervacionu zaradu.*

Ova analiza pokazuje da bi se za oko 80.000 smanjio broj domaćinstva koja koriste različite oblike socijalne pomoći ukoliko bi se nezaposlena lica zaposlila za rezervacionu zaradu tj. najmanju neto zaradu za koju bi nezaposleno lice u Srbiji pristalo da radi.

Ukoliko bi se nezaposlena lica zaposlila za rezervacionu zaradu, broj domaćinstva koji su korisnici dečijih dodataka (DD) bi se smanjio za 40%, tj. za 64.000 domaćinstava. Broj korisnika novčane socijalne pomoći (NSP) bi se smanjio za 11%, tj. 7.500 domaćinstava manje bi primalo NSP. Ukoliko bi se za rezervacionu zaradu zaposlila nezaposlena lica iz domaćinstava koja su primala i NSP i DD, smanjio bi se broj korisnika ove dve usluge za 41%, tj. NSP i DD bi primalo oko 9.000 domaćinstava manje.

Odnos rezervacione zarade i ukupnog raspoloživog dohotka domaćinstva (u statusu nezaposlenosti) u proseku iznosi 1,6 (2,82 za lica čija su domaćinstva korisnici NSP; 2,31 ukoliko domaćinstvo prima i NSP i DD). Iako bi nezaposleno lice ostvarilo značajnu finansijsku korist ukoliko bi se zaposlilo za rezervacionu zaradu, na tržištu rada nema dovoljno poslova koja bi nezaposlenim licima omogućila da rade za rezervacionu tj. minimalnu neto zaradu za koju bi nezaposleni u Srbiji prihvatili zaposlenje. Iako znatno niža od prosečne zarade, najmanja neto zarada za koju bi nezaposleno lice u Srbiji pristalo da radi (rezervaciona zarada) ne obezbeđuje nezaposlenim licima da se zaposle. Pored nedostatka poslova, tome verovatno doprinosi nepodudaranje kvalifikacija koje se traže i kvalifikacija koje se nude na tržištu rada.

RELEVANTNOST ANALIZE: VEZA SA POLITIKAMA EU, UN I STRATEŠKIM OKVIROM SRBIJE

U pogledu performansi tržišta rada Srbija izrazito ostaje za Evropskom unijom jer je cela prethodna decenija obeležena *rastom bez zaposlenosti*, te je registrovano dramatično pogoršanje svih osnovnih indi-

katora tržišta rada koji se odlikuju visokom stopom nezaposlenosti i neaktivnosti.

Evropska komisija u izveštaju o napretku Srbije konstatuje da je tokom 2015. godine došlo je do smanjenja stope nezaposlenosti i neformalne zaposlenosti, ali i da je polovina od ukupnog broja nezaposlenih mlađa od 35 godina, što ukazuje na prioritete u rešavanju problema nezaposlenosti u Srbiji. Evropska komisija konstatuje da je procenat mladih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti obučavaju, i dalje je visok – 18,6%, iako se blago smanjuje.

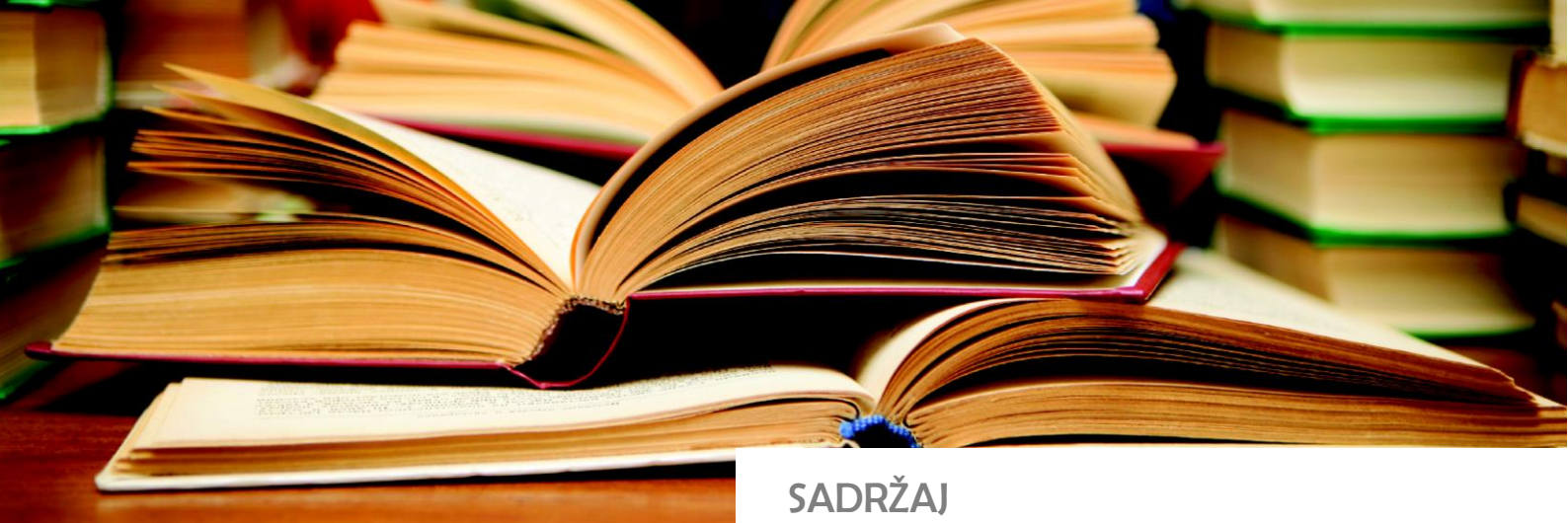
Siromaštvo u Srbiji ostaje na visokom nivou, kako izraženo u apsolutnom smislu, tako i *relativno* izraženo i bez obzira na primenjen metodološki koncept, nema značajnih razlika u profilu siromašnih prema konceptu apsolutnog i relativnog siromaštva. Na osnovu ovog nalaza, u nacrtu *Programa reformi politika zapošljavanja i socijalne politike (ESRP)* stoji da tri elementa odlučujuće određuju životni standard u Srbiji: radni status, nizak nivo obrazovanja i prebivalište izvan urbanih centara.

Zbog toga je jedan od glavnih ciljeva ESRP-a **smanjenje opšte stope neaktivnosti i povećanje stope zaposlenosti**, što će se postići, između ostalog, umnjenjem negativnih podsticaja za zapošljavanje preuređenjem uslova korišćenja prava na NSP uz propisivanje mehanizama jačeg povezivanja centara za socijalni rad i NSZ i povezivanje sa merama koje NSZ sprovodi u cilju aktiviranja i zapošljavanja korisnika novčane socijalne pomoći. Pored toga ESRP predviđa i **unapređenje propisa koji regulišu aktivaciju korisnika NSP**, što bi trebalo da predstavlja prvi korak u pravcu integrisanih usluga za najsiromašnije, kako u pogledu zapošljavanja/radnog angažovanja, tako i u pravcu povratka mladih u proces obrazovanja i uključivanje u programe dokvalifikacije i prekvalifikacije. Ova analiza daje dodatne informacije koje doprinose rešavanju navedenih pitanja.

Rezultati ove analize odnose se na sledeće ciljeve održivog razvoja UN-a:

*Cilj 1 : okončati siromaštvo svuda
i u svim oblicima,*

*Cilj 8: promovisati inkluzivan i održiv
ekonomski rast, zaposlenost
i dostojanstven rad.*

SADRŽAJ

1. Rezime.....	10
2. Uvod	11
3. Metodologija.....	12
Postojanje višegeneracijskih domaćinstava.....	14
Pretpostavke.....	15
4. Rezultati	16
Efekti na tržište rada	20
5. Zaključna razmatranja.....	21
Literatura.....	23
Aneks	24

SPIŠAK TABELA

Tabela 1. Osnovni podaci o domaćinstvima/licima	16
Tabela 2. Socijalni transferi uključeni u izračunavanje zamke nezaposlenosti.....	16
Tabela 3. Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva i ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva pre transfera osim penzija, ukupno i po članu	16
Tabela 4. Struktura nezaposlenih lica prema stečenom nivou obrazovanja	17
Tabela 5. Prosečna rezervaciona neto zarada prema stečenom nivou obrazovanja	17
Tabela 6. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti prema obrazovnom nivou nezaposlenih lica	17
Tabela 7. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti prema tipu domaćinstva	18
Tabela 8. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti na nivou regiona i prema tipu naselja.....	18
Tabela 9. Zamka nezaposlenosti prema tipu domaćinstva, prosek EU28 i Srbija, 2013.	19
Tabela 10. Broj domaćinstava korisnika novčane socijalne pomoći i/ili dečijeg dodatka pre i nakon zaposlenja	20
Tabela A1. Zemlje EU28 koje imaju nižu vrednost zamke nezaposlenosti od Srbije	24
Tabela A2. Lista skraćenica	25

1. REZIME

Indikator zamka nezaposlenosti (eng. unemployment trap) pokazuje kolika je neto dobit pojedinca/domaćinstva prilikom tranzicije iz nezaposlenosti u zaposlenost. Nezaposleno lice ima podsticaja da se zaposli ukoliko je raspoloživi dohodak veći kada je lice zaposleno u odnosu na raspoloživi dohodak kada je lice nezaposleno. Sa većom razlikom u raspoloživom dohotku raste i neto korist od zaposlenja. Ukoliko je promena raspoloživog dohotka prilikom tranzicije u zaposlenost mala (ili čak negativna) pojedinac nema podsticaja da se zaposli, što može da ukazuje na to da je sistem socijalne zaštite destimulativan sa aspekta spremnosti pojedinca da radi. Indikator *zamka nezaposlenosti* je od značaja za donošenje mera ekonomske politike u cilju povećanja zaposlenosti, kao i smanjenja broja korisnika različitih oblika socijalnih davanja i naknada.

Cilj rada je izračunavanje indikatora zamke nezaposlenosti za Srbiju korišćenjem podataka Ankete o dohotku i uslovima života (SILC) iz 2013. Budući da OECD i EUROSTAT izračunavaju ovaj indikator na bazi „makro“ podataka, radi uporedivosti sa drugim zemljama, u radu se takođe izračunava zamka nezaposlenosti za Srbiju korišćenjem makro podataka.

Zamka nezaposlenosti za Srbiju u proseku iznosi 31%, bez značajne razlike prema polu. To znači da neto korist od zaposlenja iznosi 69% rezervacione bruto zarade, tj. najniže zarada za koju bi lice pristalo da radi. Ako posmatramo prema obrazovnom nivou, najveća vrednost indikatora je za lica bez škole i sa nepotpunom osnovnom školom, u proseku iznosi 38%. Razlika u prosečnoj vrednosti indikatora prema nivou obrazovanja nije velika, budući da zamka nezaposlenosti za lica sa visokim obrazovanjem iznosi 30%. Prema strukturi domaćinstva, razlike u prosečnoj vrednosti indikatora nisu velike. Najmanja vrednost je za tip domaćinstva dvoje odraslih bez dece i u proseku iznosi 30%. Najveća vrednost indikatora je za tip domaćinstva roditelji sa dvoje dece, koja u proseku iznosi 35%. Najveći broj nezaposlenih lica (88%) ima vrednost indikatora manju od 50%, dok je zanemarljiv broj onih čija je zamka nezaposlenosti preko 90%. Na osnovu datih podataka, možemo zaključiti da najveći broj nezaposlenih lica ima podsticaja da se

zaposle, jer tranzicijom u status zaposlenosti ostvaruju neto dobit, koja nije mala.

Relativno nisku vrednost zamke nezaposlenosti (ispod 50%) možemo objasniti sledećim faktorima: (a) korišćenjem podataka o rezervacionoj zaradi, a ne o očekivanoj zaradi, (b) niskim obuhvatom novčane socijalne pomoći, (c) podcenjenošću novčane socijalne pomoći i dečijeg dodatka u podacima SILC-a u odnosu na administrativne podatke. Smatramo da najveći uticaj na vrednost zamke nezaposlenosti ima rezervaciona zarada, koja iako dosta niža od prosečne zarade, ne omogućava nezaposlenim licima da se zaposle. To je verovatno posledica nepodudaranja kvalifikacija koje se traže i koje se nude na tržištu rada.

Rezultati makro modela za Srbiju pokazuju da je za posmatrane tipove domaćinstva zamka nezaposlenosti manja od proseka EU28. Zamka nezaposlenosti izračunata korišćenjem mikro modela i makro modela nisu uporedive, zbog različitih pretpostavki na kojima se modeli zasnivaju. Prednost dajemo izračunatoj vrednosti indikatora korišćenjem mikro podataka, odnosno podataka SILC-a, jer realnije odlikava stanje na tržištu rada. Prilikom izračunavanja indikatora korišćenjem makro podataka neophodno je poći od brojnih pretpostavki koje nam nisu potrebne kada koristimo mikro podatke. OECD metodologija polazi od pretpostavke da će domaćinstvo koje ispunjava uslove za dobijanje socijalnih transfera (npr. novčanu socijalnu pomoć, dečiji doatak, subvencije, itd.) iste i dobijati, kao i da svako nezaposleno lice prima naknadu za nezaposlenost. Mi koristimo stvarnu vrednost socijalnih primanja ukoliko ih domaćinstvo dobija, kao i naknade za nezaposlenost ukoliko je nezaposleno lice prima. Takođe koristimo podatke o rezervacionoj zaradi za koju bi svako nezaposleno lice pristalo da radi, dok OECD metodologija pretpostavlja da će lice raditi za prosečnu zaradu, odnosno određeni procenat prosečne zarade.

Osnovno ograničenje ove analize je što pretpostavljamo da će se lice zaposliti u formalnom sektoru. Dalje istraživanje će ići u pravcu ekonometrijske analize izračunatog indikatora zamke nezaposlenosti, ali i detaljne analize mogućih podsticaja za zaposlenje u neformalnom sektoru u odnosu na formalni sektor.

2. UVOD

Izračunavanje indikatora zamke nezaposlenosti, neaktivnosti i niske zarade predstavljaju statističku praksu OECD-a i EUROSTATA od 2001. godine. Republički zavod za statistiku Srbije, kao ni druge institucije koje su odgovorne za proizvodnju i diseminaciju zvanične statistike pomenute indikatore ne izračunavaju. Ovi podaci su izuzetno važni za donošenje mera ekonomske politike. Važnost podataka proizilazi iz činjenice da poreska politika sa jedne strane i socijalna primanja sa druge strane utiču na spremnost pojedinca da radi. Takođe, kriza je dovela do rasta nezaposlenosti i siromaštva, što povećava pritisak na državna sredstva usmerena na smanjenje siromaštva. Ograničena sredstva namenjena socijalnim davanjima potrebno je usmeriti na najsiromašnije, tj. na one kojima je ta pomoć neophodna u ostvarivanju minimalnog životnog standarda.

Zamka nezaposlenosti predstavlja zapravo implicitnu poresku stopu za nezaposleno lice prilikom tranzicije u zaposlenost. Termin zamka se koristi da ukaže na činjenicu da je promena raspoloživog dohotka mala, pa su stoga podsticaji da se pređe u status zaposlenosti mali, tj. poresko-socijalni sistem je destimulativan.

OECD izračunava pomenute indikatore koristeći „makro“ podatke. Uzimaju se u obzir pretpostavke koje se odnose na dohodak, poreze i socijalna primanja domaćinstva. Pretpostavlja se da će domaćinstvo koje ispunjava uslove za dobijanje socijalnih transfera iste i dobijati. Posmatra se tranzicija pojedinca iz statusa nezaposlenosti u status zaposlenosti za određeni % prosečne zarade.

Cilj ovog rada je izračunavanje zamke nezaposlenosti prema metodologiji OECD-a koristeći podatke Ankete o dohotku i uslovima života (SILC) iz 2013. godine. Posmatraju se sva domaćinstva u kojima postoji nezaposleno lice, bez obzira na njegovu strukturu. Indikator se ne izračunava za hipotetičku zaradu, već rezervacionu zaradu za koju je pojedinac spreman da radi ukoliko bi mu posao bio ponuđen u narednom mesecu.

Izračunavanje indikatora na reprezentativnim anketnim podacima za lica/domaćinstva daje nam mnogo više informacija u odnosu na „makro“ model koji je primenjiv samo na ona domaćinstva koja ispu-

njavaju brojne pretpostavke na kojima se bazira metodologija OECD-a. Višečlana domaćinstva, koja se najčešće sastoje iz višegeneracijskih domaćinstava, kao i sva domaćinstva koja čine roditelji i jedno dete ili više od dvoje dece, nisu obuhvaćeni modelom OECD-a.

Prema našim saznanjima, nisu objavljeni radovi koji se bave ovom problematikom u Srbiji. Takođe, istraživanja na temu zamke nezaposlenosti u drugim zemljama se baziraju na modelima simulacije, tj. ispituje se koliko će se promeniti vrednost indikatora ukoliko se varira poreska stopa i/ili iznosi socijalnih davanja, kao i uslovi da se ista primaju. Ovo istraživanje upotpunjuje statističku praksu Srbije, izračunavanjem indikatora koji je od značaja za poresku politiku, politiku socijalnih davanja, siromaštvo, kao i tržište rada.

Indikator se izračunava na nivou domaćinstva (koja imaju nezaposleno lice), a u analizi ćemo posmatrati različite tipove domaćinstva. Koristimo definiciju Međunarodne organizacije rada za definisanje nezaposlenih lica. Prilikom primene metodologije, konsultovali smo se sa statistikom OECD-a, odeljenje „Tax-Benefit Models“, koji su nam pomogli oko brojnih nedoumica.

Struktura rada je sledeća: posle uvodnog dela, drugi deo rada predstavlja OECD metodologiju, kao i primenu metodologije na podacima SILC-a, treći deo rada prikazuje osnovne rezultate istraživanja, četvrti deo povezuje vrednost izračunatog indikatora zamke nezaposlenosti sa karakteristikama tržišta rada, poslednji deo prikazuje zaključna razmatranja.

3. METODOLOGIJA⁴

Metodološki okvir za izračunavanje zamke nezaposlenosti (eng. *unemployment trap*) razvijen je od strane OECD-a u okviru „Tax-Benefit” modela. Najpre će biti predstavljena polazna metodologija, a potom detaljno obrazložen način izračunavanja indikatora za Srbiju na bazi SILC-a.

Zamka nezaposlenosti je indikator koji pokazuje koliko je neto dobit pojedinca/domaćinstva prilikom tranzicije iz nezaposlenosti u zaposlenost. Izračunava se po formuli $[1 - (URDD_z - URDD_{nz}) / BZ_z] * 100$, gde je $URDD_z$ ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada lice postane zaposleno (tranzicija iz nezaposlenosti u zaposlenost), $URDD_{nz}$ je ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada je lice nezaposleno, BZ_z je rezervaciona bruto zarada za koju će novo zaposleno lice raditi. $URDD$ je u neto iznosu.

Ukoliko je vrednost indikatora npr. 80, to znači da je neto korist pojedinca od tranzicije iz nezaposlenosti u zaposlenost 20% odgovarajuće bruto zarade. Vrednost preko 100 implicira da je neto prihod pojedinca u statusu zaposlenosti manji nego neto prihod u statusu nezaposlenosti, tj. da pojedinac nema dovoljno podsticaja da pređe u status zaposlenosti. Ako je na primer vrednost indikatora 120, to znači da neto gubitak pojedinca iznosi 20% odgovarajuće bruto zarade.

OECD model izračunava zamku nezaposlenosti za hipotetička domaćinstva na bazi opštih pretpostavki o porezima i socijalnim davanjima, bez izračunavanja indikatora na bazi reprezentativnog uzorka domaćinstva/lica na osnovu anketnih podataka. Domaćinstva koja se posmatraju su sledeća (u svakom domaćinstvu imamo nezaposleno lice): jednočlano domaćinstvo, samohrani roditelj sa dvoje dece, bračni par bez dece ili sa dvoje dece (jedan supružnik neaktivan, drugi supružnik nezaposlen i posmatra se njegova tranzicija u status zaposlenosti), bračni par bez dece ili sa dvoje dece (jedan supružnik zaposlen za određeni % prosečne zarade, drugi supružnik nezaposlen i njegova tran-

zicija u zaposlenost). Važno je posmatrati domaćinstvo zbog činjenice da određena socijalna davanja, kao i poreske olakšice zavise od broja izdržavanih članova domaćinstva. Da bi se izračunao indikator potrebno je uvesti još neke pretpostavke koje su potrebne samo ukoliko se radi model baziran na „makro” podacima.

Prva pretpostavka je da će lice raditi za određeni procenat prosečne zarade. Prema OECD-u očekivana zarada se kreće u intervalu 30%-200% prosečne zarade. Sa rastom prosečne zarade raste i neto dobit koju domaćinstvo ima za tranziciju u zaposlenost, mada to nije *ceteris paribus*. Razlog je u činjenici da sa rastom zarade pojedinac plaća veće poreze, a gubi pravo na socijalna primanja. Posebno treba naglasiti činjenicu da domaćinstva sa decom i bez dece imaju drugačije podsticaje prilikom traženja posla. Druga pretpostavka se odnosi na to koliko je iznosila zarada lica u periodu pre nego što je lice postalo nezaposleno. To je važno jer se najčešće naknada za nezaposlenost izračunava kao određni procenat prethodno ostvarene zarade.

Prema definisanoj metodologiji primanja uaturi se ne uzimaju u obzir, već se posmatraju samo primanja u novcu. Socijalna davanja i naknade koja ulaze u obračun socijalnih primanja su: naknada za nezaposlenost, socijalna pomoć, pomoć porodicama sa decom, kao i samohranim roditeljima, subvencije za grejanje i druge komunalne usluge. Takođe, sva primanja jednokratnog tipa ne uzimaju se u obzir, jer ne utiču na ponašanje pojedinaca. Ne uzimaju se u obzir i sledeća primanja: primanja na osnovu starosti, primanja po osnovu prevremenog penzionisanja, primanja po osnovu invaliditeta, bolesti, kao i primanja po osnovu povreda na radu, primanja na osnovu aktivnih mera na tržištu rada, otpremnine, primanja nezaposlenih koji su otpušteni kao tehnološki višak.

Da bi se izračunao iznos pomoći koje lice/domaćinstvo ostvaruje koriste se dodatne pretpostavke. Tako npr. za naknadu za nezaposlenost pretpostavlja se da je nezaposleno lice staro 40 godina, da je lice bilo zaposleno puno radno vreme i da je kontinuirano uplaćivalo doprinose za slučaj nezaposlenosti od 18 godine. S obzirom na to da se iznos naknade najčešće definiše kao određeni procenat zarade koje je

⁴ Detaljno metodološko objašnjenje za izračunavanje zamke nezaposlenosti, ali i drugih zamki (eng. *inactivity traps and low-wage traps*) dato je u Carone, G. et al., (2004): „Indicators of Unemployment and Low-Wage Traps (Marginal Effective Tax Rates on Employment Incomes)”, OECD Social, Employment and Migration Working Paper, No. 18, OECD, Paris

lice ostvarivalo, pretpostavlja se da je lice radilo za prosečnu zaradu ili određeni procenat prosečne zarade (u intervalu 30%-200%). Prema metodologiji, nezaposlena lica koja ne primaju naknadu se ne tretiraju kao nezaposlena lica, već kao neaktivna (ulaze u obračun indikatora zamke neaktivnosti (eng. inactivity trap)).

Na bazi reprezentativnog uzorka lica/domaćinstava u anketi SILC, moguće je izračunati indikator koji je baziran na originalnim podacima, ne na pretpostavkama koje važe za hipotetičko domaćinstvo. Da bismo izračunali koliko iznosi zamka nezaposlenosti na nivou svakog domaćinstva potrebno je da uzmemo u obzir sledeće činjenice: koliko iznosi neto zarada za koju je nezaposleno lice spremno da radi (rezervaciona zarada), koliko iznosi ukupna suma socijalnih primanja koje domaćinstvo ostvaruje koja prema metodologiji ulaze u obračun indikatora, koliko iznosi ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva, da li će domaćinstvo i dalje ostvarivati pravo na socijalna primanja kada se lice zaposli, i ako hoće, koliko iznosi novi iznos socijalnih primanja.

Relevantna pitanja iz SILC upitnika za lica i domaćinstvo za izračunavanje indikatora zamke nezaposlenosti su sledeća:

L3.2. Da li ste tokom prethodne četiri sedmice tražili posao?

L3.4. Kada bi Vam posao bio ponuđen da li biste mogli da počnete da radite u naredne dve sedmice?

Nezaposlena lica su lica koja u referentnoj sedmici nisu obavljala plaćeni posao, aktivno su tražila posao u poslednje četiri sedmice i spremni su da počnu da rade u naredne dve sedmice (definicija Međunarodne organizacije rada (MOR)). Definišemo nezaposlena lica kao ona lica koja su na prethodna dva pitanja odgovorili potvrdno.

L3.5. Kolika je minimalna neto zarada po kojoj biste prihvatili zaposlenje u ovom mesecu?

Na osnovu odgovora na ovo pitanje dobijamo neto zaradu kada lice iz nezaposlenosti pređe u status zaposlenosti, na osnovu koga se izračunava bruto iznos u imeniocu. Posmatra se tranzicija u formalnu zaposlenost za rezervacionu zaradu, tj. pretpostavlja se da neto zarada predstavlja razliku između bruto zarade i poreza i doprinosa.

D8.1. Da li je Vaše domaćinstvo primilo neku od navedenih socijalnih pomoći? U ponuđenim odgovorima se nalaze sledeći oblici socijalne pomoći koje obu-

hvatamo računicom: dečiji dodatak/uvećani dečiji dodatak, subvencije za grejanje, subvencije za račun za komunalne usluge i novčana socijalna pomoć (materijalno obezbeđenje porodice).

L7.2. Da li ste primili neku od sledećih naknada odnosno pomoći? Među navedenim vrstama pomoći, odnosno naknadama, data je i naknada za nezaposlenost.

U raspoloživi dohodak domaćinstva pored zarada ostalih članova domaćinstva, ulaze i sva socijalna primanja koja domaćinstva primaju ukoliko takva postoje. Naknada za nezaposlenost (NN) se gubi kada se nezaposleno lice zaposli, što ne mora da bude slučaj sa dečijim dodatkom (DD) i novčanom socijalnom pomoći (NSP). Da bismo adekvatno izračunali ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada se nezaposleno lice zaposli neophodno je da procenimo za svako domaćinstvo da li i dalje ispunjava uslove za ista socijalna primanja, kao i iznos koje će domaćinstvo dobijati nakon zaposlenja. Iznos NSP priznaje se u visini razlike između NSP utvrđene Zakonom o socijalnoj zaštiti i prosečnog mesečnog prihoda pojedinca/porodice. Važno je napomenuti da se prilikom određivanja prava na NSP ne uzima u obzir DD, dok se naknada za vreme nezaposlenosti uzima u obzir⁵. Prema Zakonu o finansijskoj podršci porodici sa decom prilikom određivanja da li domaćinstvo ima prava na dečiji dodatak ili ne, prihod po članu domaćinstva se upoređuje sa cenzusom koji u 2013.⁶ iznosi 7.859 RSD. Ukoliko je u pitanju samohrani roditelj posmatra se uvećani census koji iznosi 9.430 RSD. Domaćinstva čiji je prihod po članu manji od cenzusa imaju prava na dečiji dodatak koji iznosi 2.552 RSD po detetu, odnosno 3.318 RSD po detetu za samohrane roditelje. Dečiji dodatak se isplaćuje za najviše četvoro dece, što znači da domaćinstva koja imaju više od četvoro dece primaju isti iznos kao za četvoro dece. Ukoliko domaćinstvo i dalje ostvaruje pravo na DD, iznos DD je nepromenjen, jer sam iznos dečijeg dodatka ne zavisi od ukupnog prihoda domaćinstva, već od broja dece.

Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva pre socijalnih transfera osim penzija (URDD_{pre_tran}) se definiše kao URDD umanjen za ukupne transfere doma-

⁵ Koji se prihodi i primanja pojedinca odnosno porodice (ne) uzimaju u obzir prilikom određivanja prava na NSP videti u Uredbi o primanjima i prihodima koji su od uticaja na ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, "Sl. glasnik RS", br. 36/2011

⁶ <http://www.minrzs.gov.rs/cir/arhiva/visine-socijalnih-davanja>

ćinstvu uvećan za penzije. $URDD_{nz}$ i $URDD_z$ se definišu kao:

$$URDD_{nz} = URDD_{pre_tran} + NN + NSP_{nz} + DD_{nz} + S,$$

gde NSP_{nz} predstavlja NSP kada je lice nezaposleno, S predstavlja ukupne subvencije (zbir subvencija za račun za komunalne usluge i za grejanje), DD_{nz} predstavlja dečiji dodatak kada je lice nezaposleno.

$$URDD_z = URDD_{pre_tran} + NSP_z + DD_z + RZ,$$

gde NSP_z predstavlja iznos novčane socijalne pomoći kada se lice zaposli za rezervacionu zaradu ukoliko domaćinstvo idalje ostvaruje pravo na NSP, DD_z predstavlja dečiji dodatak kada se lice zaposli, RZ predstavlja rezervacionu neto zaradu za koje je nezaposleno lice spremno da radi. Jednostavnosti radi, pretpostavljamo da se subvencije za komunalne usluge i grejanje gube prilikom zaposlenja⁷.

NSP_z se izračunava prema sledećem algoritmu⁸:

- Iznos novčane socijalne pomoći koju bi teorijski (NSP_t) domaćinstvo imalo pravo da dobije na osnovu dohotka se određuje kao proizvod 7.579 RSD⁹ i broja potrošačkih jedinica datog domaćinstva¹⁰.
- Proveravamo da li je iznos zbira $URDD_{pre_tran}$ i RZ veći ili manji od utvrđenog iznosa NSP_t .
 - $URDD_{pre_tran} + RZ > NSP_t$, domaćinstvo ne ostvaruje pravo na NSP ($NSP_z = 0$)
 - $URDD_{pre_tran} + RZ < NSP_t$, domaćinstvo ostvaruje pravo na NSP ($NSP_z = NSP_t - URDD_{pre_tran} - RZ$)
- Domaćinstva koja pre zaposlenja nisu primala NSP, a prema kriterijumu dohotka su imala prava na istu, pretpostavljamo da neće primati NSP u statusu zaposlenosti, iako prema kriterijumu dohotka i dalje ostvaruju pravo na NSP¹¹.

⁷ Subvencije za komunalne usluge se definišu na lokalnom nivou. Za detaljnije informacije videti Zakon o komunalnim delatnostima, "Sl. glasnik RS", br. 88/2011 i Zakon o energetici, "Sl. glasnik RS", br. 145/2014

⁸ Nismo posebno posmatrali ona domaćinstva u kojima postoje članovi koji su nesposobni za rad, radi jednostavnosti.

⁹ <http://www.minrzs.gov.rs/cir/arhiva/visine-socijalnih-davanja>

¹⁰ Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti, "Sl. glasnik RS", br. 24/2011 maksimalni broj potrošačkih jedinica iznosi 3,5.

¹¹ Ta domaćinstva najverovatnije ne ostvaruju pravo na NSP prema drugim kriterijumima, kao npr. vrednost imovine, poljoprivrednog zemljišta, ili zbog komplikovane procedure nisu podnela zahtev za dobijanje NSP.

Definišemo osnovicu za procenu da li domaćinstvo nakon tranzicije nezaposlenog lica u zaposlenost ostvaruje pravo na DD prema sledećem izrazu:

$$URDD_0 = URDD_{pre_tran} + RZ$$

Iznos $URDD_0$ delimo sa brojem članova domaćinstva i poredimo sa cenzusom za dobijanje DD. Ukoliko je $URDD_0$ po članu domaćinstva veći od cenzusa, domaćinstvo nema pravo na DD. Ukoliko domaćinstvo ostvaruje pravo na DD, tj. $URDD_0$ po članu domaćinstva je manji od cenzusa, iznos dečijeg dodatka je isti kao i pre zaposlenja ($DD_z = DD_{nz}$).

Razlika $URDD_z$ i $URDD_{nz}$ je jednaka sledećem izrazu:

$$URDD_z - URDD_{nz} = RZ + NSP_z + DD_z - NN - NSP_{nz} - DD_{nz} - S$$

Na osnovu definisanih veličina izračunavamo vrednost indikatora zamke nezaposlenosti prema formuli $[1 - (URDD_z - URDD_{nz}) / BZ_z] * 100$, za celu populaciju, a potom ćemo analizirati prema određenim tipovima domaćinstva, kao npr. domaćinstva sa decom ili bez dece, jednočlana domaćinstva, jednoroditeljska domaćinstva, itd.

Osnovna prednost korišćenja anketnih podataka u odnosu na modeliranje indikatora na bazi opštih pretpostavki o poreskom sistemu i sistemu socijalne pomoći se nalazi u više činjenica, koje će ukratko biti predstavljene.

Postojanje višegeneracijskih domaćinstava

Jedinica posmatranja prema metodologiji OECD-a je domaćinstvo koje može da bude jednočlano ili višečlano (bračni par, bez dece ili sa decom – pretpostavka dvoje dece)¹². Postojanje višegeneracijskih domaćinstava je veoma zastupljeno u Srbiji i iznosi 19,4% ukupnog broja domaćinstava (SILC, 2013). Značajno bismo suzili uzorak ukoliko bismo obuhvatili samo „tipična” domaćinstva koja koristi OECD.

¹² S obzirom na to da brojne dimenzije karakterišu stvarno domaćinstvo (koje utiču na izračunavanje poreza i socijalnih primanja), važno je da se rezultati ne ekstrapoliraju na one tipove domaćinstva koja nisu obuhvaćena modelom (kao ni na celu populaciju, što bi jedino bilo moguće ukoliko se koristi model poreza i socijalnih davanja u kombinaciji sa reprezentativnim mikro podacima domaćinstava), Carone, G. et al., (2004): "Indicators of Unemployment and Low-Wage Traps (Marginal Effective Tax Rates on Employment Incomes)", OECD Social, Employment and Migration Working Paper, No. 18, OECD, Paris

Pretpostavke

OECD model polazi od brojnih pretpostavki, koje su neophodne da bi se izračunala vrednost indikatora koristeći makro podatke. U nastavku su predstavljena ključna ograničenja tih pretpostavki.

- a) Pretpostavlja se da svako lice/domaćinstvo koje ispunjava uslove za socijalna primanja (NSP, DD, subvencije, itd.) iste i dobija, što u praksi nije ispunjeno. Mi koristimo stvarnu vrednost socijalnih primanja ukoliko ih domaćinstvo dobija.
- b) Pretpostavlja se da nezaposleno lice prima naknadu za nezaposlenost i ne uzimaju se u obzir nezaposlena lica koja istu ne primaju. Naknada za nezaposlenost je ograničenog trajanja. U ovom istraživanju posmatramo sva nezaposlena lica, kako ne bismo eliminisali značajan deo uzorka koja čine nezaposlena lica bez naknade¹³ (92% nezaposlenih lica ne prima naknadu za nezaposlenost prema podacima SILC-a). Naknada za nezaposlenost se izračunava kao određeni procenat prethodno ostvarene zarade, pa je prema OECD metodologiji potrebno pretpostaviti koliko je iznosila zarada nezaposlenog lica pre nego što je lice postalo nezaposleno. Naknada za nezaposlenost se izračunava pretpostavljajući da je lice radilo u intervalu 30%–200% prosečne zarade. Prednost našeg modela je što ne koristimo pretpostavke, već koristimo stvarnu vrednost naknade za nezaposlenost ukoliko je lice prima.
- c) Prilikom tranzicije u zaposlenost nezaposleno lice će se zaposliti za određeni procenat prosečne zarade (30%-200% prosečne zarade). Iako OECD kalkulator posmatra sve moguće kombinacije, nije realno pretpostaviti da nezaposleno lice koje je radilo za 30% prosečne zarade ili 50% prosečne zarade, da će se zaposliti za zaradu koja je jednaka npr. 100%, 150% ili 200% prosečne zarade. Lica koja su radila za mi-

nimalnu zaradu ili 50% prosečne zarade nemaju odgovarajuće kvalifikacije koje bi im omogućile zaposlenje za npr. 150% prosečne zarade. Prednost našeg modela je koristimo podatke o zaradi za koju bi svako pojedinačno lice pristalo da radi.

- d) OECD model koristi očekivanu zaradu, dok naš model koristi rezervacionu zaradu. Rezervaciona zarada je najniža zarada za koju bi lice pristalo da radi. Rezervaciona zarada je manja od očekivane zarade prema ekonomskoj teoriji, ali i dosadašnjim empirijskim istraživanjima¹⁴.

Lica mogu da preferiraju neformalnu zaposlenost ako im se rad u formalnom sektoru ne isplati, usled plaćanja poreza sa jedne strane i gubitka različitih vrsta socijalnih pomoći sa druge strane. Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva obuhvata i dohotke od neformalne zaposlenosti. Bitno ograničenje ove analize se nalazi u pretpostavci da će se nezaposleno lice zaposliti u formalnom sektoru, čime će u potpunosti ili barem delimično izgubiti pravo na različite vrste pomoći. Iako ovi podaci pokazuju da se zaposlenje isplati u formalnom sektoru, zaposlenje u neformalnom sektoru za pojedinca može biti bolja opcija jer lice zadržava isti iznos novčane socijalne pomoći i dečijeg dodatka (socijalnih primanja), kao kada je bilo nezaposleno. Podsticaj da se lice zaposli u neformalnom sektoru je veći nego da se lice zaposli za istu zaradu u formalnom sektoru, pre svega za niže nivoe zarada.

¹³ U Srbiji, pravo na novčanu naknadu ima nezaposleno lice koje je bilo obavezno osigurano za slučaj nezaposlenosti najmanje 12 meseci neprekidno ili sa prekidima u poslednjih 18 meseci, prema Zakonu o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, "Službeni glasnik RS", br. 36/09, 88/10 i 38/15, http://www.nsz.gov.rs/live/trazite-posao/dok-trazite-posao/nezaposleni/nov_ana_naknada.cid245

¹⁴ Videti npr. Brown, S. and K. Taylor, (2009): Reservation Wages, Expected Wages and the Duration of Unemployment: Evidence from British Panel Data, IZA DP No. 3981

4. REZULTATI

U narednim tabelama predstavljeni su osnovni podaci o karakteristikama domaćinstva i lica. Nakon pregleda osnovnih podataka koji su od značaja za temu, dajemo prikaz podataka koji se odnose na vrednosti indikatora zamke nezaposlenosti.

TABELA 1. Osnovni podaci o domaćinstvima/licima

Broj domaćinstava	2.487.885
Broj lica	7.151.162
Prosečan broj članova domaćinstva	2,87
Prosečan broj odraslih u domaćinstvu	2,37
Prosečan broj dece u domaćinstvu	0,51

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Iz tabele vidimo da broj članova u domaćinstvu iznosi u proseku 2,87.

Tabela 2. daje pregled socijalnih davanja i porodičnih dodataka koji se odnose na domaćinstvo, kao i naknade za nezaposlenost koja se odnosi na nezaposleno lice.

TABELA 2. Socijalni transferi uključeni u izračunavanje zamke nezaposlenosti

Tipovi socijalnih transfera	Broj domaćinstava / lica koji primaju socijalne transfere	Prosečan mesečni iznos na nivou domaćinstva, RSD
Dečiji dodatak /uvećani dečiji dodatak	161.988	2.105* 3.959
Novčana socijalna pomoć	67.195	2.507** 6.403
Naknada za nezaposlenost	59.212	16.617
Subvencije za grejanje	22.765	1.692
Subvencije za račun za komunalne usluge	34.176	1.392

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Napomena: Naknada za nezaposlenost se odnosi na lica, dok socijalna davanja i porodični dodaci se odnose na domaćinstvo.

** Iznos po detetu / ** Iznos po članu domaćinstva*

Dečiji dodatak (DD) prima 162 hiljade domaćinstava, što predstavlja 6,5% ukupnog broja domaćinstava u Srbiji, dok prosečan DD po detetu iznosi 2.105 RSD. Novčanu socijalnu pomoć (NSP) prima 67 hiljada domaćinstava, odnosno 2,7% ukupnog broja domaćinstava, a prosečna NSP po članu domaćinstva iznosi 2.507 RSD. Broj domaćinstava koji primaju i DD i NSP iznosi 22.547, što čini 0,9% ukupnog broja domaćinstava. Prosečna naknada za nezaposlenost iznosi 16.617 RSD, dok naknadu prima 59 hiljada nezaposlenih lica.

U Tabeli 3. vidimo da ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva iznosi u proseku oko 51 hiljada RSD mesečno, odnosno, oko 615 hiljada RSD prosečno godišnje. Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva pre transfera osim penzija iznosi oko 48 hiljada RSD prosečno mesečno.

TABELA 3. Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva i ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva pre transfera osim penzija, ukupno i po članu

	Prosek, mesečno, RSD
Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva	51.229
Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva po članu domaćinstva	20.345
Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva pre transfera osim penzija	48.111
Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva pre transfera osim penzija po članu domaćinstva	17.732

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Prema SILC podacima, ukupan broj nezaposlenih lica (15+) iznosi 744.700, ako koristimo definiciju MOR. Prema podacima Ankete o radnoj snazi (ARS), broj nezaposlenih lica (15+) iznosi 656.120 u 2013¹⁵. Broj nezaposlenih lica je manji prema ARS, zato što ARS koristi potpunu definiciju MOR¹⁶. Pre-

¹⁵ RZS, (2013), Anketa o radnoj snazi

¹⁶ SILC koristi dva osnovna kriterijuma MOR u definisanju nezaposlenih lica (videti detaljnije metodološki deo). Pored toga, ARS

ma subjektivnoj oceni ispitanika o njihovom statusu na tržištu rada, nezaposlenih lica ima 1.232.824, što je čak 88% više nego prema objektivnom statusu na tržištu rada.

Prema polnoj strukturi, 53% muškaraca je nezaposleno, dok je 47% nezaposlenih žena. Ako pogledamo strukturu nezaposlenih lica prema obrazovnom nivou (Tabela 4) vidimo da je najveći procenat nezaposlenih sa završenom srednjom školom (37,2%).

TABELA 4. Struktura nezaposlenih lica prema stečenom nivou obrazovanja

Stečeni nivo obrazovanja	Učešće u ukupnom broju nezaposlenih lica, %
Bez škole i nepotpuna osnovna škola	3,4
Osnovna škola (8 razreda)	16,2
Srednja škola u trajanju do tri godine	26,7
Četvorogodišnja srednja škola	37,2
Viša škola, prvi stepen fakulteta, specijalizacija posle srednje škole	6,6
Visoko obrazovanje, doktorske studije	9,9

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Rezervaciona neto zarada za koju bi nezaposleno lice pristalo da radi u proseku iznosi 27.539 RSD mesečno, odnosno 63% prosečne neto zarade koja iznosi 43.932 RSD u 2013¹⁷. Rezervaciona zarada je u proseku veća za muškarce, (30.159 RSD za muškarce i 25.822 RSD za žene). Ako posmatramo prema starosti, prosečna rezervaciona zarada raste do 35 godine, a opada nakon 50. ¹⁸ U Tabeli 5. predstavljena je prosečna rezervaciona neto zarada za koju bi nezaposleno lice pristalo da radi u narednom mesecu prema nivou obrazovanja.

posmatra i sledeći kriterijum: da lice u poslednje četiri sedmice nije aktivno tražilo posao, jer je našlo posao na kojem treba da počne da radi nakon isteka posmatrane sedmice, a najkasnije za tri meseca.

¹⁷ Izvor: NBS

¹⁸ Slični nalazi postoje i za Veliku Britaniju. Prema podacima Britanske panel ankete domaćinstava, muškarci, obrazovaniji i starija lica imaju veću rezervacionu zaradu, Brown, S. and K. Taylor, (2009): Reservation Wages, Expected Wages and the Duration of Unemployment: Evidence from British Panel Data, IZA DP No. 3981

TABELA 5. Prosečna rezervaciona neto zarada prema stečenom nivou obrazovanja

Stečeni nivo obrazovanja	Rezervaciona neto zarada, RSD
Ukupno	27.539
Bez škole i nepotpuna osnovna škola	21.817
Osnovna škola (8 razreda)	23.435
Srednja škola u trajanju do tri godine	26.259
Četvorogodišnja srednja škola	28.834
Viša škola, prvi stepen fakulteta, specijalizacija posle srednje škole	32.305
Visoko obrazovanje, doktorske studije	36.908

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Očekivano, sa rastom obrazovnog nivoa, raste i rezervaciona zarada za koju bi nezaposleno lice pristalo da radi. Vidimo da je čak i za najveći obrazovni nivo rezervaciona neto zarada manja od prosečne zarade u Srbiji.

Zamka nezaposlenosti u proseku iznosi 31,2%. Ako posmatramo prema polu, nema značajne razlike u prosečnoj vrednosti indikatora (31,26% za muškarce i 31,22% za žene). U nastavku predstavljamo prosečnu vrednost indikatora prema obrazovnom nivou nezaposlenih lica.

TABELA 6. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti prema obrazovnom nivou nezaposlenih lica

Stečeni nivo obrazovanja	Zamka nezaposlenosti, %
Ukupno	31,2
Bez škole i nepotpuna osnovna škola	38,2
Osnovna škola (8 razreda)	34,5
Srednja škola u trajanju do tri godine	31,5
Četvorogodišnja srednja škola	29,8
Viša škola, prvi stepen fakulteta, specijalizacija posle srednje škole	29,7
Visoko obrazovanje, doktorske studije	29,6

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Vidimo da je najveća vrednost indikatora za ona nezaposlena lica koja su bez škole i sa nepotpunom osnovnom školom. Zamka nezaposlenosti za ta lica iznosi 38%, što znači da prilikom tranzicije u zaposlenost za rezervacionu zaradu, dobit koju će ostvariti iznosi 62% odgovarajuće bruto zarade. Vrednost indikatora opada do nivoa srednje škole, dok za više nivoe obrazovanja ostaje nerpomenjen. Sa većim nivoom obrazovanja, raste i rezervaciona zarada za koju bi lice pristalo da radi, pa je neto korist od zaposlenja veća. Iz tabele možemo uočiti da je vrednost indikatora i za lica sa srednjom školom i za visokoobrazovana lica približno jednaka i iznosi oko 30%.

Naredna tabela daje pregled indikatora za različite tipove domaćinstava. Najveća vrednost indikatora je za domaćinstva roditelji sa dvoje dece, i iznosi 35%. Prosečna vrednost indikatora iznosi 33% za jednočlana domaćinstva.

TABELA 7. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti prema tipu domaćinstva¹⁹

Tipovi domaćinstva ²⁰	Zamka nezaposlenosti, %
Ukupno	31,2
Jednočlano domaćinstvo	33,0
Dvoje odraslih bez dece, mlađi od 65	29,7
Dvoje odraslih bez dece, najmanje jedan stariji od 65	30,2
Roditelji sa jednim detetom	33,3
Roditelji sa dvoje dece	34,8
Roditelji sa troje i više dece i ostala domaćinstva sa decom	33,2

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

¹⁹ Za definisanje dece u okviru domaćinstva koristimo definiciju „izdržavanog deteta“ koja obuhvata sva lica mlađa od 18 godina, kao i lica starosti od 18 do 24 godine koje žive sa barem jednim roditeljem i ekonomski su neaktivna.

²⁰ Tip domaćinstva samohrani roditelj sa detetom/decom nije prikazan zbog malog broja opservacija.

Broj nezaposlenih lica koji imaju prosečnu vrednost indikatora preko 90% je zanemarljiv, dok 5,7% nezaposlenih lica ima vrednost u intervalu (50%, 100%). Najveći broj nezaposlenih lica, 88,1%, ima vrednost indikatora manju ili jednaku 50%²¹. To znači da za najveći broj lica neto korist od zaposlenja je veća ili jednaka 50% bruto zarade, za koju bi lice pristalo da radi.

Naredna tabela daje pregled zamke nezaposlenosti na nivou regiona, kao i prema tipu naselja (gradska i ostala). Razlika prema tipu naselja je samo pola procentna poena. Najveći podsticaj za zapošljavanjem prema vrednosti indikatora zamke nezaposlenosti je zabeležen u Beogradskom regionu.

TABELA 8. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti na nivou regiona i prema tipu naselja

Region	Zamka nezaposlenosti, %
Beograd	29,6
Vojvodina	32,4
Zapadna Srbija	31,0
Istočna Srbija	31,5
Tip naselja	
Gradska	31,1
Ostala	31,6

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Na osnovu datih podataka, možemo zaključiti da najveći broj nezaposlenih lica ima podsticaja da se zaposle, jer tranzicijom u status zaposlenosti ostvaruju neto dobit, koja nije mala.

Radi poređenja „makro” i „mikro” pristupa u izračunavanju zamke nezaposlenosti, predstavimo vrednost indikatora zamke nezaposlenosti koristeći OECD (makro) model za Srbiju i za EU28. Tabela 9. prikazuje vrednost indikatora za EU28 (kolona 1) za nekoliko tipova domaćinstava. OECD metodologija posmatra samo ona nezaposlena lica koja primaju naknadu za nezaposlenost, dok nezaposlena lica bez naknade smatraju neaktivnim licima, (videti deo Metodologija). S obzirom na to da samo 8% nezaposlenih prima naknadu za nezaposlenost u Srbiji (SILC, 2013), ta pretpostavka ne odgovara objektivnoj situaciji na tržištu rada u Srbiji. Stoga, izračunali smo vrednost indikatora

²¹ Ukupan broj nezaposlenih lica iznosi 744.700 prema podacima SILC-a (2013), broj nezaposlenih čija je prosečna vrednost indikatora u intervalu (50%, 100%) iznosi 45.421, dok 656.239 lica ima vrednost indikatora manju ili jednaku 50%.

koristeći pretpostavku da sva nezaposlena lica primaju naknadu za nezaposlenost (kolona 2), da nezaposlena lica ne primaju naknadu za nezaposlenost (kolona 3), kao i ponderisani prosek zamke nezaposlenosti sa i bez naknade za nezaposlenost (kolona 4). Kao ponder je korišćeno učešće broja nezaposlenih koji primaju naknadu za nezaposlenost u ukupnom broju nezaposlenih lica prema podacima SILC-a. Pretpostavka da je nezaposleno lice radilo za prosečnu zaradu, kao i da će prilikom zaposlenja raditi za prosečnu zaradu se odnosi i na Srbiju i na EU (radi jednostavnosti, zanemarili smo subvencije za grejanje i komunalne usluge za Srbiju).

Vrednost zamke nezaposlenosti je veća ukoliko lice prima naknadu za nezaposlenost. Podaci za EU28 su uporedivi sa podacima iz kolone (2) za Srbiju. Vidi-mo da za sve tipove domaćinstva vrednost indikatora je manja za Srbiju u odnosu na prosek članica EU, što znači da je neto korist od zaposlenja veća u Srbiji u odnosu na prosek EU28. Najmanja razlika u vrednosti indikatora (3 procentna poena) je za tip

domaćinstva samohrani roditelj sa dvoje dece, gde je neto korist od zaposlenja 30% odgovarajuće bruto zarade u Srbiji, odnosno 27% u EU28. U tabeli A1 u aneksu prikazane su zemlje EU koje imaju nižu vrednost zamke nezaposlenosti od Srbije za sve posmatrane tipove domaćinstva.

Možemo takođe primetiti da su vrednosti indikatora za sve tipove domaćinstva za Srbiju (makro model) veće nego što je izračunata prosečna vrednost indikatora na podacima SILC-a (mikro model).

Zamka nezaposlenosti izračunata na bazi makro podataka nije uporediva sa indikatorom izračunatim na bazi SILC-a (Tabele 9 i 7), (videti metodološki deo).

Nakon metodološkog poređenja mikro i makro modela, kao i poređenja dobijenih rezultata, prednost dajemo rezultatima mikro modela, odnosno smatramo da je vrednost indikatora na bazi SILC-a pouzdanija i objektivnija od vrednost indikatora na bazi makro podataka.

TABELA 9. Zamka nezaposlenosti prema tipu domaćinstva, prosek EU28 i Srbija, 2013.

Tip domaćinstva/ Zamka nezaposlenosti, %	EU 28 (1)	Srbija		
		Sa naknadom za nezaposlenost (2)	Bez naknade za nezaposlenost (3)	Ponderisani prosek (4)
Bračni par sa dvoje dece, jedan supružnik neaktivan, drugi nezaposlen	73	68	62	63
Bračni par bez dece, jedan supružnik neaktivan, drugi nezaposlen	69	59	46	47
Bračni par sa dvoje dece, jedan supružnik zaposlen za prosečnu zaradu, drugi nezaposlen	68	59	28	30
Bračni par bez dece, jedan supružnik zaposlen za prosečnu zaradu, drugi nezaposlen	68	59	28	30
Samohrani roditelj sa dvoje dece	73	70	59	60
Jednočlano domaćinstvo	69	59	40	42

Izvor: European Commission za EU28, obračun autora za Srbiju

Efekti na tržište rada

Da bismo adekvatno izračunali vrednost indikatora zamke nezaposlenosti, morali smo da procenimo da li će domaćinstvo ostvarivati pravo na NSP i/ili DD nakon što se lice zaposli. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti iznosi 32,1%, dok je za lica čija domaćinstva primaju NSP i DD 56,2%, u proseku. Značajno je veća prosečna vrednost indikatora za lica koja primaju NSP i DD (razlika je čak 24 pp). Lica koja primaju naknadu za nezaposlenost imaju prosečnu vrednost zamke nezaposlenosti od 70,2%. Naredna tabela prikazuje broj domaćinstava koji su korisnici NSP i/ili DD pre i nakon zaposlenja.

TABELA 10. Broj domaćinstava korisnika novčane socijalne pomoći i/ili dečijeg dodatka pre i nakon zaposlenja

Socijalna primanja	Broj domaćinstava
	Sa nezaposlenim licem
Novčana socijalna pomoć	67.195
Dečiji dodatak	161.988
Novčana socijalna pomoć i dečiji dodatak	22.547
	Kada se lice zaposli
Novčana socijalna pomoć	59.649
Dečiji dodatak	97.777
Novčana socijalna pomoć i dečiji dodatak	13.244

Izvor: Obračun autora na osnovu podataka SILC-a

Ukoliko bi se nezaposlena lica zaposlila za rezervacionu zaradu, broj domaćinstava koji su korisnici DD bi se smanjio za 40%, tj. 64 hiljade. Broj korisnika NSP bi se smanjio za 11%, tj. 7,5 hiljada domaćinstava manje bi primalo NSP. Ako posmatramo domaćinstva koja su primala i NSP i DD, tranzicijom u zaposlenost, smanjio bi se broj korisnika za 41%, tj. oko 9 hiljada domaćinstava manje.

Odnos rezervacione zarade i ukupnog raspoloživog dohotka domaćinstva (u statusu nezaposlenosti) u proseku iznosi 1,6. Taj odnos iznosi 2,82 za lica čija su domaćinstva korisnici NSP, što znači da je skoro tri puta veća rezervaciona zarada u odnosu na ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada lice nije zaposleno. Taj odnos iznosi 2,31 ukoliko domaćinstvo

prima i NSP i DD. Iako bi nezaposleno lice ostvarilo značajnu finansijsku korist ukoliko bi se zaposlilo za rezervacionu zaradu, na tržištu rada nema dovoljno poslova koja bi nezaposlenim licima omogućila da rade za rezervacionu zaradu, ili iako ima, oni ne odgovaraju kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih.

Rezervaciona zarada, pored socijalnih primanja, značajno utiče na vrednost zamke nezaposlenosti. Prema rezultatima istraživanja domaćinstava u Velikoj Britaniji u periodu 1996-2002, na visinu rezervacione zarade statistički značajno utiče očekivana zarada, obrazovni nivo nezaposlenih, dužina traženja zaposlenja, iznos svih pomoći koje nezaposleni primaju, kao i regionalna stopa nezaposlenosti²². Budući da ne raspolažemo individualnim podacima o očekivanoj zaradi (niti je slično istraživanje rađeno za Srbiju), rezervacionu zaradu smo poredili sa prosečnom zaradom na tržištu rada, koja je pak negativno korelisana sa stopom nezaposlenosti²³. Pretpostavljamo da je znatno niža rezervaciona zarada u odnosu na prosečnu zaradu, pored ostalih faktora, posledica niže kvalifikacione strukture nezaposlenih u odnosu na kvalifikacionu strukturu zaposlenih. Tabela 5. (deo Rezultati) prikazuje pad rezervacione zarade sa smanjenjem obrazovnog profila nezaposlenih.

Na kraju, treba napomenuti, da iako indikator zamke nezaposlenosti pokazuje da dve osnovne vrste pomoći (NSP i DD) nisu destimulativne sa aspekta spremnosti pojedinca da radi, Žarković-Rakić, J. *et al*, (2015) daju predlog reformi NSP i DD, kako bi se povećalo radno angažovanje primalaca socijalnih pomoći i smanjio pritisak na socijalna davanja²⁴.

²² Brown, S. and K. Taylor, (2009): Reservation Wages, Expected Wages and the Duration of Unemployment: Evidence from British Panel Data, IZA DP No. 3981

²³ Rezultati ocene elastičnosti stope nezaposlenosti u odnosu na prosečne realne zarade u Srbiji u periodu 2008-2013. ukazuju da pad realnih zarada od 1% dovodi do rasta stope nezaposlenosti za 0,47 procentna poena, videti: Anić and Mladenović, (2014): Econometric modeling of unemployment in Serbia during period 2008-2013, *Yugoslav Journal of Operations Research* 24 (2014), Number 3, 333-346

²⁴ Žarković-Rakić, J., Krstić, G., Randelović, S. and M. Vladislavljević, (2015): "Improving social safety net in Serbia: new estimates of benefits' performance indicators and policy proposals to reduce child poverty", LSEE Research Network on Social Cohesion-Regional Workshop, Barriers to Inclusive Growth in the Western Balkans

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Indikator zamke nezaposlenosti pokazuje kolika je neto dobit pojedinca/domaćinstva prilikom tranzicije iz nezaposlenosti u zaposlenost za određeni iznos rezervacione zarade. Prosečna vrednost indikatora za Srbiju u 2013. iznosi 31%, što znači da prosečna neto dobit od zaposlenja iznosi 69% rezervacione bruto zarade. Na osnovu izračunatog indikatora, nameće se zaključak da sistem socijalne zaštite koji je obuhvaćen analizom (novčana socijalna pomoć i dečiji dodatak) u Srbiji nije destimulativan, jer je ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada se lice zaposli veći od ukupnog raspoloživog dohotka domaćinstva kada je lice nezaposleno za datu rezervacionu zaradu.

Ako posmatramo prema tipu domaćinstva, najveća vrednost zamke nezaposlenosti je za tip domaćinstva roditelji sa dvoje dece i iznosi 35%, što znači da neto korist od zaposlenja za rezervacionu zaradu iznosi 65% odgovarajuće bruto zarade. Najmanju vrednost indikatora od 30% ima tip domaćinstva dvoje odraslih (bez dece), gde su oba odrasla mlađa od 65 godina, kao i isti tip domaćinstva, u kojem je najmanje jedna osoba starija od 65 godina. Vidimo da razlika u minimalnoj i maksimalnoj prosečnoj vrednosti indikatora prema tipu domaćinstva nije velika i iznosi oko 5 procentnih poena. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti iznosi 70% ukoliko lice prima naknadu za nezaposlenost, što je skoro 40 procentnih poena veće u odnosu na prosek, ali idalje ispod granične vrednosti od 100%. Prosečna vrednost zamke nezaposlenosti za lica čija domaćinstva primaju dečiji dodatak i novčanu socijalnu pomoć je takođe značajno veća od proseka (iznosi 56%). Prosečna vrednost indikatora se ne razlikuje značajno prema nivou obrazovanja, iako je najveća za nezaposlena lica bez škole i sa nepotpunom osnovnom školom (38%). Prosečna vrednost indikatora iznosi 30% za lica sa završenom četvorogodišnjom srednjom školom, višom školom, kao i za visoko obrazovanje.

Na vrednost zamke nezaposlenosti utiče dosta faktora, što proizilazi iz same metodologije obračuna indikatora. Smatramo da najveći uticaj ima rezervaciona zarada. Iako znatno niža od prosečne zarade, ona ne obezbeđuje nezaposlenim licima da se zaposle. Tome verovatno, pored ostalog, doprinosi

nepodudaranje kvalifikacija koje se traže i kvalifikacija koje se nude na tržištu rada.

Relativno nisku vrednost zamke nezaposlenosti možemo objasniti podcenjenošću iznosa novčane socijalne pomoći i dečijeg dodatka u SILC-u u odnosu na administrativne podatke²⁵. Administrativni podaci o broju korisnika novčane socijalne pomoći i dečijeg dodatka su veći od SILC podataka²⁶. Broj korisnika dečijeg dodatka je za 21% manji, dok broj korisnika novčane socijalne pomoći je za 27% manji, prema podacima SILC-a u poređenju sa podacima Ministarstva za rad, zapošljavanja, socijalna i boračka pitanja. Podaci Ankete su verovatno podcenjeni, i mogu biti posledica neiskrenog odgovaranja na pitanja koja se odnose na socijalnu pomoć koju domaćinstvo prima. Za ta domaćinstva vrednost indikatora zamke nezaposlenosti bi bila veća, jer bi neto korist pojedinca od tranzicije u zaposlenost bila manja nego što je izračunata. Podcenjenost broja korisnika novčane socijalne pomoći i dečijeg dodatka implicira nižu vrednost indikatora za celu populaciju.

Relativno nisku vrednost indikatora zamke nezaposlenosti možemo objasniti, pored podcenjenosti novčane socijalne pomoći u odnosu na administrativne podatke, i niskom obuhvatnošću novčane socijalne pomoći²⁷. Niska obuhvatnost utiče na relativno nisku vrednost indikatora, jer domaćinstva koja bi trebalo da imaju pravo na novčanu socijalnu pomoć, istu ne primaju.

²⁵ Žarković-Rakić, J., Krstić, G., Randelović, S. and M. Vladislavljević, (2015): "Improving social safety net in Serbia: new estimates of benefits' performance indicators and policy proposals to reduce child poverty", LSEE Research Network on Social Cohesion-Regional Workshop, Barriers to Inclusive Growth in the Western Balkans

²⁶ Prema podacima Ministarstva za rad, zapošljavanja, socijalna i boračka pitanja, broj porodica koji primaju novčanu socijalnu pomoć iznosi oko 92 hiljade lica, dok broj korisnika dečijeg dodatka iznosi oko 206 hiljada, (oktobar 2012), <http://www.minrzs.gov.rs/cir/arhiva/visine-socijalnih-davanja>

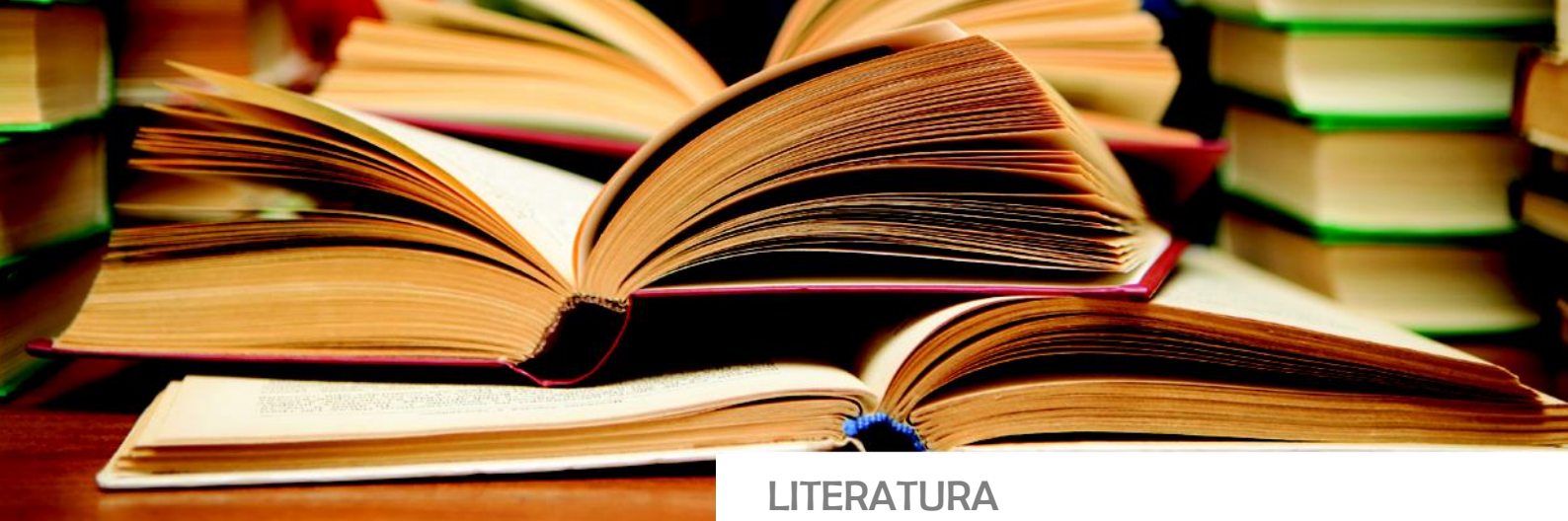
²⁷ Žarković-Rakić, J., Krstić, G., Randelović, S. and M. Vladislavljević, (2015): "Improving social safety net in Serbia: new estimates of benefits' performance indicators and policy proposals to reduce child poverty", LSEE Research Network on Social Cohesion-Regional Workshop, Barriers to Inclusive Growth in the Western Balkans

Relativno nisku vrednost zamke nezaposlenosti možemo objasniti i činjenicom da koristimo podatke o rezervacionoj zaradi, a ne o očekivanoj zaradi, kao što je to slučaj kod OECD-a.

Rezultati ovog istraživanja iako se baziraju na primeni metodologije OECD-a, nisu direktno uporedivi sa podacima OECD-a. To je posledica činjenice da umesto brojnih pretpostavki koje su korišćene u OECD modelu (koje se odnose pre svega na socijalna primanja – naknadu za nezaposlenost, novčanu socijalnu pomoć, dečiji dodatak, subvencije, itd), mi polazimo od aktuelnih vrednosti koje za svako domaćinstvo/lice postoje u podacima SILC-a.

Rezultati makro modela za Srbiju pokazuju da postoji značajna razlika u vrednosti indikatora ukoliko pretpostavimo da nezaposleno lice prima naknadu za nezaposlenost i da istu ne prima. S obzirom na to da većina nezaposlenih lica ne prima naknadu za nezaposlenost u Srbiji, smatramo da zamku nezaposlenosti na osnovu makro modela treba računati kao ponderisani prosek indikatora kada lice prima i kada lice ne prima naknadu za nezaposlenost.

Uzimajući u obzir sve prednosti i nedostatke mikro i makro modela, prednost dajemo vrednosti indikatora zamke nezaposlenosti izračunatog korišćenjem podataka SILC-a, tj. mikro modelu.

LITERATURA

Anić and Mladenović, (2014): Econometric modeling of unemployment in Serbia during period 2008-2013, *Yugoslav Journal of Operations Research* 24 (2014), Number 3, 333-346

RZS, Anketa o prihodima i uslovima života, Upitnik za domaćinstvo

RZS, Anketa o prihodima i uslovima života, Upitnik za lice

Brown, S. and K. Taylor, (2009): Reservation Wages, Expected Wages and the Duration of Unemployment: Evidence from British Panel Data, IZA DP No. 3981

Carone, G. et al., (2004): "Indicators of Unemployment and Low-Wage Traps (Marginal Effective Tax Rates on Employment Incomes)", OECD Social, Employment and Migration Working Paper, No. 18, OECD, Paris

Odluka o visini minimalne zarade za period mart - decembar 2013. Godine, „*Sl. glasnik RS*“, br. 31/13

RZS, (2013), Anketa o radnoj snazi

Uredbi o primanjima i prihodima koji su od uticaja na ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, „*Sl. glasnik RS*“, br. 36/2011

Zakon o energetici, „*Sl. glasnik RS*“, br. 145/2014

Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom, „*Sl. Glasnik RS*“, br. 16/2002, 115/2005 i 107/2009

Zakon o komunalnim delatnostima, „*Sl. glasnik RS*“, br. 88/2011

Zakon o socijalnoj zaštiti, „*Sl. glasnik RS*“, br. 24/2011

Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, „*Službeni glasnik RS*“, br. 36/09, 88/10 i 38/15

Žarković-Rakić, J., Krstić, G., Randelović, S. and M. Vladislavljević, (2015): "Improving social safety net in Serbia: new estimates of benefits' performance indicators and policy proposals to reduce child poverty", LSEE Research Network on Social Cohesion-Regional Workshop, Barriers to Inclusive Growth in the Western Balkans

ANEKS

TABELA A1. Zemlje EU28 koje imaju nižu vrednost zamke nezaposlenosti od Srbije

Tipovi domaćinstva	Zemlje
Bračni par sa dvoje dece, jedan supružnik neaktivan, drugi nezaposlen	Slovačka, Rumunija, Poljska, Malta, Mađarska, Estonija i Grčka
Bračni par bez dece, jedan supružnik neaktivan, drugi nezaposlen	Grčka, Litvanija, Malta, Rumunija, Slovačka i Velika Britanija
Bračni par sa dvoje dece, jedan supružnik zaposlen za prosečnu zaradu, drugi nezaposlen	Irska, Grčka, Litvanija, Malta, Poljska, Rumunija, Slovačka, Švedska i Velika Britanija
Bračni par bez dece, jedan supružnik zaposlen za prosečnu zaradu, drugi nezaposlen	Grčka, Litvanija, Malta, Poljska, Rumunija, Slovačka, Švedska i Velika Britanija
Samohrani roditelj sa dvoje dece	Estonija, Irska, Grčka, Litvanija, Mađarska, Malta, Rumunija, Slovačka i Švedska
Jednočlano domaćinstvo	Grčka, Litvanija, Malta, Rumunija, Slovačka, Švedska i Velika Britanija

Izvor: European Commission za EU28

TABELA A2. Lista skraćenica

ARS	Ankete o radnoj snazi
BZ _z	Rezervaciona bruto zarada za koju će novo zaposleno lice raditi
DD	Dečiji dodatak
DD _{nz}	Dečiji dodatak kada je lice nezaposleno
DD _z	Dečiji dodatak kada se lice zaposli
EU28	Evropska Unija (28 članica)
EUROSTAT	Evrostat
MOR	Međunarodna organizacija rada
NN	Naknada za nezaposlenost
NSP	Novčana socijalna pomoć
NSP _t	Iznos novčane socijalne pomoći koju bi teorijski domaćinstvo imalo pravo da dobije na osnovu dohotka
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
RZ	Rezervacionu neto zaradu za koje je nezaposleno lice spremno da radi
RZS	Republički zavod za statistiku
S	Ukupne subvencije
SILC	Anketa o dohotku i uslovima života
URDD	Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva
URDD _{nz}	Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada je lice nezaposleno
URDD _{pre_tran}	Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva pre socijalnih transfera osim penzija
URDD _z	Ukupan raspoloživi dohodak domaćinstva kada lice postane zaposleno